

PIERRE BONGIOVANNI

ESKUINEKO GARUNA

ETA

EZKERREKO GARUNA



Artikulu hau irakurriko duen bakoitzaren garunaren bi zatiekin —eskuineko garunarekin eta ezkerreko garunarekin— komunikatzen saiatzea da nire helburua.

Dakizunez, eskuineko garunak sentimenduak biltzen ditu, irudiak ezagutzen ditu, musika, ahozkoa ez dena estimatzen du eta oihuen, keinuen, fereken, ukimenaren hizkuntza ulertzen du. Hainbat sentimendu sortzen ditu, hala nola amodioa, umorea, estetikarako eta ez-logikoa dei genezakeen guztirako gustua, ikusezinaren, fedearen eta misterioaren pertzepzioa, ideia globalagoa, zehatzagoa, sintetikoagoa eta egoeren aldebereketasuna kudeatzeko gaitasun handia.

Ezkerreko garunak, ordea, logika, kalkulua, negozioak, estrategia militarrik eta abstrakzioa pribilegiatzen ditu. Guztiz elkarren aurkako bi alorren betiereko borrokaleku naturala dugu garuna.

Kristo baino mende batzuk lehenago, ehunka jainkosa zeuden mediterranean arro osoan, gerora erabat itzali direnak. Egipto, Mesopotamia eta Greziako antzinako gizarteetan emakumeen sakrifizioak guztiz bakanak ziren eta ohikoak gertatzen joan ziren idatzizko zibilizazioa garatu ahala.

Itun Zaharrak erabat irauli zuen historiaren bilakaera. Ondoren, Judaismoak, Kristautasunak eta Islamismoak patriarkatua erabili zuten eta gizona emakumearen gainean ezarri zuten.

Bigarren Mundu Gerraren ondoren, fotografiaren erabilera masiboak, eta zinearenak eta telebistarenak gero, berriro erabat aldatu zuen norabidea. Telebistarekin bakarrik irakurketa telebistaren inguruko elkarretaratzerara pasatu zen (McLuhan eta herrixka elektronikoko globala, besteak beste). Telebista ikustea, askotan esan denaren aurka, mundua berrituratzeko era positiboa izan daiteke. Gizonen menderen mendetako nagusitasunaren sinbolo eta goren una izan zen Hiroshima hartako irudiek, behin eta berriro errepikatuek, alarma piztu zuten eta, seguruenik, erabat suntsizetik begiratu dute mundua...

Era berean, zerutik harturiko lurraren irudiek gure planeta babestu eta errespetatze-

ko kontzientzia harrarazi dute. Eta ez dakigu oraindik zein izango den New Yorkeko irailaren 11ko irudien inpaktua gure imaginario kolektiboan. Irudiak mentalaren alorrekoak dira, mundu sentsualaren erreproduzioak dira, itxuren mundutik hurbil daude. Mugimendu feministen sorrera, giza eskubideen defentsarako martxak, kontzientzia ekologikoa, jatzeko kode berriak, arte forma berriak azaltzea telebistaren garapenari zuzenki loturik daude. Ordenagailuaren agerpenak, sortzen duen pasibotasunari buruzko kritikak gorabehera, erabat aldatu du irudi eta espazioarekin genuen harremana.

Ordenagailuak interaktiboa bihurtzen du telebista, bi eskuak eta garunaren bi hemisferioak erabiltzea galdatzen du eta ziberespazioa giza pentsamendua beste dimentsio baterako luzakin digitala da. Gure garuneko bi hemisferioen ahalbide sinestezinak mobilizatu beharko ditugu inoiz baino areago; eta garun hori, ondo dakigunez, inoiz asmatu den ordenagailurik ahaltsuena, arinena, eramangarriena, praktikoa eta merkeena da. Pena da sarbide gakoa galdua izatea!

Lur planetako herritar arruntak zinez ikusi eta zuzenean uler dezakeena nahasi egiten da mundu mailako komiki berriaren gidoi sinplistenekin, non bakoitzaren rola hertsiki eta behin betiko finkaturik dauden, diskurtso politiko eta mediatikoaren infantilizazio orokorra delarik horren berezko korolaria. Mundu errealean eta fikziozko munduen mugak desgertzea ez da gauza berria, inondik ere.

Bigarren mundu gerraren ondoko «ez genekien» hura gure garaikideen «ez dugu ulertzen» bilakatu da. Ez jakiteak alde aurretik salbuesten du egunen bateko halabeharren baten kontu ematetik. Ez ulertzea inolako ekintzatarra pasatzeko ezintasun onartuarekin loturik dago, eta are gehiago gaur agintean dauden erabakitzaileen belaunaldiek, beren lehengo konpromiso ideologikoen ondorio ezin txarragoak direla eta, errukia eskatzeari edo/eta autoeratzeari uzten ez diotelarik (amnistia, barkamena, damua, etab.).

Emakume esklabo aberetu eta belodunaren eta mendebaldean, erregimen demokrati-

koen axolagabekeria ia orokorraren erdian, mafiek komertzializaturiko emakume esklaboaren arteko aldea «irudikatze» kontua besterik ez da. Mafiak hain erroturik daude sistema eta makineria mediatiko-instituzionalen muinean ezen ez duten galaraziak izateko arriskurik, eta dirua kudeatu eta banatzeko sistemetan duten eraginak babestu egiten ditu jakinmin eta haserre publikotik.

Komunikazioaren historia eta gerraren historia nahasi egiten dira. Komunikabideen kontrolean egindako aurrerapen nabarmen baikoitzaren oinarrian entitate bat beste bati nagusitzeko premia dago. Internet, aurreko komunikabide guztiak bezalaxe, errealitate horretan sartzen da. Komunikazio euskarri gisa —eta horretarako bakarrik— diseinatu izanik, Internet sarea komunikazioaren printzipio klasikoaren arabera antolaturik dago, hau da, eraginkortasun, lastertasun eta errentagarritasun nozioen arabera.

Komunikabide berria izanik ere, Internet egia unibertsal gisa ezartzen diren kontzeptu gaindituetan eta metafora ez-egokituetan oinarriturik sortu eta definitzen da, horiek guztiak ohitura nagusien pisu eta indarraren argigarri besterik ez direlarik. «Autobide elektronikoa» edo «informazioaren autopista» da metafora horien artean ezagunena, eta zalantzarikoa, Al Gore presidente ohiak sortua, aitaren semea bera ere, amerikar autobide sarearen arkitektoa izana baitzen aita. Al Goreren aita lorezaina izan balitz, metafora, zalantzarik gabe, honako hau izango litzateke: «Internet: lorategi elektronikoa handia»... Pentsamendu tradizional eta nagusian oinarrituriko hizkuntzaren egituratze horrek ondorio asko dakartza azpiegiturak antolatzeari, ezartzeari eta garatzeari begira; gobernu gehienek, oro har, Garraio Ministerioaren gomendio uzten dituzte egiteko horiek.

Sarearen edukiei buruzko gogoeta garrantzitsu batzuek, hasieratik beretik, beste zenbait Ministerio, hala nola Hezkuntza, Kultura, Ingurumen, Familia..., mobilizatu ahal izan bazituen ere, ohituren pisua hain handia da ezen batzuetan begien bistako kontu nabarmenak ikusten galarratzen digun. Esaterako, sare erreala klandestino

eta mafiosoek sare elektronikoa birtual sofistikatuenean gaitzen duten nagusitasuna. Hala, ikuspegi erabat alderantzikaturik gertatu da: teknologiaren aldetik herrialderik aurreratuenak, azken batean, bere armada desfilazari besterik ez du egiten etsai ia-ia guztiz birtual baten aurrean.

Terroristak eta mafiosoak ote dira sareko antolatetaren botere eta eraginkortasun erarik konplituena? Egiaztatu beharrean gaude, ezinbestean, indar aliatuen nahasmendua eta hauskortasuna etsai desagertkor, barreiatu, biral, birtual baten aurrean.

MUNDUAREN ALDERDI FEMENINOA

Iraultza digitala iritsi eta weba erabat zabaldurik, gure esku daukagu benetako iraultza kultural baterako elementu potentzialak, baita nagusitasun, kontrol, hierarkia, botere balio tradizionalen zerikusirik ez duten edukiak azal daitezkeen ere.

Mundu eta zibermunduko «jauntxo berrien» diskurtso menderatzaileek sinestarazi nahi digutenaren aurka, gaur egun balio berriak garatzen ari dira gure begien aurrean. Eta hemen «munduaren alderdi femeninoa» deituko dugunak mamitzen ditu balio horiek. «Munduaren alderdi femeninoa» horren kultura berezitasunak ulertzea da kontua, baita sareko kulturarekiko egokitzapen sakon eta organikoa ulertzea ere. 60ko urteetan bideo arina agertu zenetik, emakumeak zinearen teknika eta finantza muga astunetatik askatzen hasi ziren eta ekoizpen trinkoa, askotarikoa, sormenezkoa eta konprometitua agertzen hasi zen. Garai hartan inork ez zezakeen iragarri ekoizpen horrek bere lekua hartuko zuela ikus-entzunezkoaren ekoizpenaren ekonomia orokorrean, nahiz gaur egun inork zalantzan jartzen ez duen. Berdin gertatzen da gaur Internetekin eta gainerako teknologia eta komunikabide digitalekin. Bilakaera horiek ulertzearen eta lineako ekoizpen politikak bultzatzearen, ondokoak kontuan hartu beharrekoak dira:

- Berrikuntza baldintzen analisia.
- Sareko kulturaren balioen analisia.
- Webean «balio erantsi handiko» edukien ekoizpen baldintzen analisia.

«Munduaren alderdi femenino» hau bai gizonzko bai emakumezko egileei dagokie, nahiz emakumeetan askoz zabalkiago hezurmamiturik ageri den: egiazta dezakegunez, komunikazio elektronikoko sareetako arte eta kultura sorkuntzaren alderdi sortzaile, politiko, kritiko, erradikala maiz askotan emakumeen kontuan da, gazteak askotan eta teknologiaren aurrean inolako konplexurik ez dutenak. Internetek ez du soilki komunikatzeko bide ematen: halaber, solas egiteko, trukatzeko, partekatzeko bide ematen du, baina baita desberdintasunak, berezitasunak berresteko ere. Litekeen ekoizlearen tokian jartzen du erabiliztailea, esanahi berria ematen die kontsumismoak zapalduko nozioei, hala nola harreman organiko eta kontzienteen garrantzia, zeinak komunitateei beren burua babesteko, ezagutzeko, garatzeko bide ematen dien. Hala, «alderdi femeninoa» ez zaio «alderdi maskulinoari» kontrajartzen irudia hitzari kontrajartzen zaion neurrian baizik, eskuinteko garuna ezkerreko garunari, bizitza heriotzari, heriotza berpizteari, eromena arrazoiari, fedea gorrotoari, sorgintza zientziari, monitorea orriari. Nozio horiek ez dira kontrajartzen baina ondo ulertu beharra dago ez direla eragile gertatzen beren harremanetan, tentsioetan, interakzioetan baizik. Horrek munduaren «alderdi femeninoaren» eta hori egituratzen duten balioen ezagutza inplikatzeko du.

IRAULTZA KULTURAL BAT

Balio horiek ondokoan nagusitasuna sendotzen dute:

- Edukia, teknikotasunaren gainera.
- Zentzuaren bilaketa, moda kontuen gainera.
- Ikuspegi kritikoen premia,

- komunikabideen fetixitatzearen gainera.
- Ikerketa eta sorkuntza gizarte bizitzaren esparru errealean sartzea, estrategia ekonomiko klasikoaren gainera.
- Ekoizpen eta garapen ekonomikoaren eredu berriak asmatzeko premia, dauden ereduaren erreproduktzioaren gainera.
- Haustura eta ezagutzarako bide ematen duten zoria eta premia, aldaketarako gogoia eragotzen duen ziurtasunaren gainera; fluktuatzen diren komunitateak, ixten dituzten «alderdien» gainera.
- «Zentzu komuna», estrategiaren gainera.
- Benetako autonomiarako beharrezkoa den ziurtasunik eza, «frogaturik» dagoen sistema baten ziurtasunaren gainera.
- Kodeen ugaritasuna, bakar bati atxikitzearen gainera.
- Ez-sailkaturiko esperientziak, artxibaturiko ezagupenen gainera.
- Deszentralizazioa, zentralismoaren gainera.
- Nazioartekoa, mundializazioaren gainera.
- Hitzaren mugimendua, komunikabideen hizkuntzaren immobilismoaren gainera.
- Aldaketak eta mutazioak eta, hortaz, hil edo biziko premiak kontuan hartzea, gehiegizko kontsumoan oinarrituriko ekonomia baten gainera...

Sentsibilitate eta adimenaren iraultzak kontu garrantzitsu eta sakonak eztabaidatu beharra dakar berarekin. Gehienetan itzulipurdi bat egin ez saihesten dugu: berrikuntzari buruzko diskurtso liluratuak.

ENGAINUA, MODERNITATEA, BERRIKUNTZA

Zer da berrikuntza?

Berrikuntza trantsizioaldi batean?

Egoera batetik bestera igarotzea da trantsizioaren ezaugarria: zenbait elementu desagertu, beste batzuk agertu, guk aldaketekiko prest egon behar dugu, horietaz ezer ez ba-

dakigu ere, baina gure historiaren, distiraz eta dramaz oraturiko historia baten oroitzapena gordez.

Trantsizioaldiak bereziki aproposak dira kontzeptu, ezagupen eta gaitasunen egokitze orokorrari begira. Hori ez da beti erraza gure esperientzia eta ezagutzen zati handi bat une batez paralizaturik gertatzen baita datu berriak, ideia berriak, ikuspegi berriak tupustean agertzen zaizkigularik, ezinezkoa baita engainuaren, modernitatearen eta biharko egunean erabakigarri, egituratzaile, eratzaile izango denaren artean bereiztea. Mugimendu gogorrek eta elkarren kontrakoek ukitzen dituzte gure gizartearen bizitzaren alderdi guztiak: eroriko politikoak, sozialak, erlijiozkoak, ekonomikoak aurrerapen zientifikoekin batera gertatzen dira. Gure eskemen zati handi bat hondoratzen duen mugimendu bat, egokitze molde berriak azaleratzen hasten direlarik. Alde guztietan, gizabanako, talde, erakunde oraindik lausoak agertzen dira, lanean dihardute eta, iragarritako hondamendiak gorabehera, kartografia berriak lantzeari ekiten diote. Nahasmen eta sorkuntza batera gertatzen direnaldi horietan, esperimentazioak lehentasuna hartu behar du. Hori askoz ere egokiagoa da obren kontenplazioaren eta kontsumoaren pedagogia baino, jakintza arautuaren pedagogia baino, gaurkotasunaren berehalako ikuskeriaren pedagogia baino.

Lehenak bide egiten die daitekeenari, ekintza desordenatuei, ustekabeei eta distirari. Bigarrenak —frogaturikoa, lasaigarria, erakaragarria— ezintasunera eta nostalgjara kondentzen du.

BERRIKUNTZAREN OINARRIAK MERKATUAREN FUNDAMENTALISMOAREN AURKA

Pertsona talde batek «berritzea» erabakitzen duenean, nondik hasten da? Zein dira gure pentsamoldeetan, lan egiteko, partekatze, planak eta egitasmoak gauzatzeko eran egin beharre-

ko aldaketak? Berrikuntza zentzuz gabeturiko eslogan bat besterik ez izatea nahi badugu, zer jarri behar dugu zalantzan gure praktketan?

Galdera horiek hainbat jenderi dagozkio: kultura arduradunak, sortzaileak, enpresaburu industrial eta komertzialak, eskualdeko agintari publikoak, nazionalak, nazioarteko erakundeak.

Nazioarteko mailako elkarretaratze formalak edo informalak, trukatzeko eta elkartzeko sare ugariak hedatzea, bistan denez, aurrera egiteko moldeak dira. Alabaina, urrunago joan beharra dago. Nola egin?

Sortzaileez gainera, beste hiru eragile mobilizatu beharra dago.

Ekoirolea. Premiazkoa da arte eta kultura esperimentazioak zabaltzea ahalbidetzen duten egoerak ugaritzea: talentudun artistak, zientzialari bikainak, teknikari asmotsuak, enpresaburu ausartak, aukera teknikoaren eta amesgile batzuen intuizioen konbergentzia erreala baliatzen direnak, ekintza puntualetarako prest daudenak. Baina aldi berean eskasia handia topatzen dugu, ekoirolek ez baita. Ekoirolea, egiazkoa, elkarretaratzailea da, gidaria da; bere uste sendoa lagun, merkatuaren eskaera, lobbyen, moden, eraikitzaileen interes publizitario esplizitu guztietatik haratago, baliabide guztiak —finantza, giza baliabideak (artistikoak, zientifikoak, filosofikoak), teknikoak eta juridikoak— biltzen daki, obra bat sor dadin, kritika eragin dezan, bere publikoa aurki dezan. Ekoirolek gabeko mundua arte mutua da.

Kritikaria. Premiazkoa da intelektuaren go-go berotzea obrei buruzko lan kritikoa gauza dezaten, batez ere teknologia digitalez baliatzen direnez. Kritikariaren corpus ugaria, askotarikoa, kontradiktoria, pentsamolde eklektikoetara irekia izatea munduaren bilakaeraz jabetzeko bermea da, bai sortzaileentzat, zientzialari-entzat, «erabakitzaileentzat» nola herritarrentzat. Kritikariak gabeko mundua arte gorra da.

Publikoa. Gure ustetan, herritarrak sortzaile eta ikertzaile garaikideen kezketara hurbiltzeko aukerak ugaritu beharra dago, bide guztiak erabiliz. Ohiko zabalkunde, animazio eta are prestakuntza dinamikak ez dira aski jadanik. Herritarrak ez baitira bildu beharreko kontsu-

mitzaile, lortu beharreko helburu, ustiari beharrek pultsio soilak. Horrek planteamendu batzuk berrikustea dakar. Sortzaileek, ikertzaileek bezala, huts egingo lukete exigentzia horretan iraganerako —deszentralizazio kulturalaren aitzindariena, mereziduna, bai, baina jadanik bizigaberako— itzuli bat, beren planteamenduen manipulazio bat edo beren ikuspegiaren hutsaltze bat ikusiz gero. Publikorik gabeko artea arte itsua da.

BERRIKUNTZAREN JARRERAK

Konplexutasuna. Konplexutasun nozioa dagoneko gizon modernoaren panopliaren osagaia da. Baina eguneroko kontuei so eginez, ezerk ez du frogatzen horren printzipio oinarritzkoenak ohituretan, bihotzetan, laborategietan, batzarretan barneratu direnik. Zertan dago egoera konplexuak gure gain hartzeko gaitasuna? Gure eliteak zaildurik daude egoera zailak «kudeatzen». Baina «bizirik» dagoenak tartean sartuz gero, gure adituak paralizatu egiten dira. Ikuspeirik ezean, arautu egiten dute eta besteren gain uzten dute eremua minez gabetzeko lana.

Ez-iraunkortasuna. Zer izan da egoera iragankorrek pentsatzeko gaitasunaz, iraunkortasuna, betierekotasuna, kontserbazioa oinarri duen gure kulturen? Intuizioz badakigu gaur neurri batean ziurra dena ez dela bihar erabat ziurra izango... Trantsizio aldietan, gertaera baten indarra desegin egiten dela ondokoa agertu orduko, zeinak, aurrekoarekin zerikusia izanik ere, haratago begiratzen duen.

Kontradikzioa. Zer egin zerbait aldi berean egiazkoa eta faltsua izan daitekeenean? Zinismorik gabe, nola ikasi konpartimendu guztietan aldi berean jolasten?

Arkaismoa. Zer izan da, ustez eboluzio teknologikoaren abangoardiako postuak hartu ditugularik, balio arkaikoak, antzinakoak, hauskorrek errespetatzeko dukegun gaitasunaz? Gure zibilizazioak kontserbatu egiten duen lekuan, beste batzuk solastatzen dira. Kontserbazioaren makulu harroa dugu komunikazioa eta

zenbat eta desosegu handiagoa izan eta saskia irekiagoa egon, orduan eta gehiago komunikatzen dugu. «Solaren artea» bezain iparrorratz zaharkituen erabilera berreskuratzea geratzen zaigu. Horren ezean, laster agertuko diren musoetan adeitasuna, prestasuna, berriketa kontserbatuko dira.

Diziplinarik eza. Kontua ez da jadanik «diziplina zeharkakotasunera» edo «diziplinartekotasunera» gonbidatzea, baizik eta «diziplinarik ezara», hau da, gutako bakoitzak joko, umore, desberdintasun, desegokitasunerako erreserbatua dugun alderdia balioestera. Kontua ez da ziurtasunak eta jakinduriak mobilizatzea, baizik eta desikastea ikuspuntu berriei lekua egitearren. Kontua ez da proiektuak planifikatzea soilik, baizik eta gertagaitza eskuzabaltasunez hartzea.

Ikuspuntuen kontzientzia. Nola bultzatu gai bati, kontzeptu bati, obra bati, egoera bati dagozkion ikuspuntu asko miatzean datzan esperientzia berezia? «Pentsamendu esferikoa» abantailatuz. Esfera dela eta, ni barrenean, kanpoan, zentroan, ertzean, oso urrun, oso hurbil, iparrean, hegoan, espazioaren edozein puntutan; orduan izakiez eta gauzez izango dudak ikuspuntua mugikorra, aldakorra, irekia izango da. Nire burua norabide guztietan proiektatuz, hau da, bata bestearen ondoan, ikuspuntu batzuk nireganatuz, aukeren hedadura esploratzen dut. Galderen aukera zabaltzen dut. Jarrerak esperimentatzen ditut. Erantzunek lasaitu egiten dute eta jarrera bat sendotzen dute, galderak egituratzen dute eta bidea zabaltzen diete arkitektura berriei, kontzeptualei, poetikoei, hizkuntzakoei...

Soiltasuna. Argitasuna ez dator informazioetik: trinkoegia, zatatsuegia, arinegia, lasterregia, friboloegia. Aitzitik, bestelakotasunetik dator (ez bertan behera uztezik), partekatzetik (ez kontsumitzetik) eta batzuetan bereiztetik (ez kontsentsutik). Gaur-gaurko kontu gehiegi kaltegarri gertatzen da.

Zalantza. Bateratzeek (ideiak, egoerak, gizakiak, balioak, exigentziak, ahultasunak) askoz gehiago egiten dute giza abenturaren etengabeko eraikuntzaren alde, ideiek bakarrik edo

gizaki probidentzialek baino. Bateratze horiek bidera litzaketen egoerak sortzeari lotu behar-ko genioke, zalantza mesedegarri eta dinamikoa sortzearren.

Opakutasuna. Dena ez da eman behar. Norberaren lana beharrezkoa da. Lan egitera gonbidatzen dudanaren adimena ernarazten dut, ez gizenarazten dudanarena. Jadanik ase-beterik gaude eta garden eta aurrez ikusteko modukoak gara. Izan gaitezen ekonomo eta opakua, parteka dezagun gure misterioa.

Konfrontazioa. Gatazka borroka baten gisa bizi den kultura baten ondorengoak gara, irabazleak eta galtzaileak dituen borroka. Ia inoiz ez dinamika sortzaile baten gisa. Kontua ez da, inola ere, konpromiso edo kontsentsua- ren bilaketa sustatzea. Konfrontazio indartsuak, irekiak, «dotoreak» izan daitezen bitarteak eskaintzea da kontua, adimena eta interes orokor- rra nagusi gertatuko diren ebazpenetara iriste-ko.

Oroimena eta ahaztura. Ingmar Berg- manek «Lotsaizuna» (1968) filmeko azken es- zenetan esanarazten dio pertsonaietako bati: «Oroitzen naiz garrantzizko zerbaitez oroitu behar dudala, baina ahaztu zait zer den». Urte batzuk lehenago, Georges Bataillek adierazi zuen: «Gaurko gizadiak galdu du bere buruari dagokion distiraren aurpegia emateko gogo». Beste hitz batzuen bidez, Maurice Blanchot ere saiatu zen galera hori definitzen, gizaki garai- kidea harrimen eta desoseguan hondoratzen duen erotikako absentsia hori. Hil baino aste batzuk lehenago, Heiner Müller alemaniar dra- maturgoak holokaustoaren apokalipsia gaindi- tzeko gai —indarraz eta garrantziaz— izango liritekeen ikuspenak ekoiztera gonbidatzen zuen Mendebaldea.

Nola aurkitu berriro «dagokigun distira- ren» bidea?

SORKUNTZA ETA IKERKETAREN ERRONKEN ULERGARRITASUNA

Artistek teknologia «berriak» erabiltzea eta eztabaidatzea ez da berria: dantzan, tresna in- formatikoa aspalditik erabili du Merce Cun- ninghamek koreografia berriak sortzeko; badu 30 urte musikagileak esperimintatzen ari direla makina digitalekin.

Zertan oinarritzen dira elkarreragina eta mundu birtualak ikertzen dituzten artisten kez- kak? «Makinek» beldurturik ez izateaz gainera, artistak horien mugak eta arriskuak zehazten saiatu diren lehenak badira ere, makina horiek pare bat kontu birpentsatzeko aukera ematen diete: arte keinuaren izaera eta beren konpro- miso artistiko pertsonalaren —egindako obran gauzatua— eta obraren hartzaile den «publi- koaren» artean gerta daitezkeen harreman motak.

ARTE ERRONKAK

Ikerketa horren erronkek ondokoak ukitzen dituzte:

- Narrazio motak berritzea (hau da, istorioak sortzeko eta kontatzeko, munduaz hitz egiteko beste era batzuk aztertzea).
- Sorkuntza protokoloak berritzea (gailu interaktiboak sortzeko, artistak berea ez den beste logika batzuei aurre egin behar die —artista betiere lanaren zentzua ematen duena eta obraren existentzia eta premia legitimatzen duena bada ere, bere intuizioak partekatu behar ditu ingeniariekin, informatikariekin, juristekin, enpresa gizonekin—).
- Autoreen eta publikoen artean bestelako harreman motak esperimintatzea: prozedura interaktiboak direla eta, artistaren eginkizuna jadanik ez da publikoari obra betea eta osoa proposatzea soilik, baizik eta

esploratu beharreko «testuinguru» bat proposatzea, benetako proiektio eta esanahi espazio bat utziko diena obra esploratuko dutenei.

OBRA

Inork ez dio artistari ezer espliziturik eskatzen zeinu hipotetiko baten, arnasa ahaztu baten bila bere baitan murgiltzen denean. Leizeetara jaiste horrek ezinbestean alde batera uzten du Besteia. Murgiltze hori norbere buruaren sakrifizioa bada, ondoriozko obra dohain eta profezia bilakatzen da, Besteari sakrifizioaren «emaitza» entregatzerakoan. Sakrifizioaren eta profeziaren artean, arte ekintza deritzan tentsioa sartzen da jokoan. Zer gertatzen da tentsio horrekin produktuak Obra ordezkatzeko duenean? Funtzio profetikoa merkatuak xurgatzen duenean, geratzen dena kontsumismoa da.

DIGITALA?

Itxura guztien arabera, europar eliteek oraindik ez diete antzeman iraultza digitalaren erronkei. Edo hobe esan, erronka horiek angelu ekonomikotik bakarrik ikusten direla ematen du. «Iraultza digitala» esamoldea gehiegizkoa dela pentsa daiteke. Alabaina, hainbat berezitasuni dagokie:

- Izurri izaerako hedapen mota, horrek dakartzan erakundearen paralisiarekin eta bazterreko ekimenekin. Paralelismo gogoetagarria HIES izurritea garatu den eraren eta teknologia berriak zabaltzen ari diren eraren artekoa. Hasieran, Erakundeak fenomenoaren hedadura ukatuko du; geroago, egitateak egiaztatuko ditu eta, hirugarren aldi batean, litezkeen erantzunak erabiliko ditu.
- Era paraleloan, esperimentazio estrategia alternatiboak agertzen dira; horien

berezitasuna bazterrean aritzea eta lankidetzeta, bizikidetzeta, komunitate balioetan oinarrituta jardutea da, zeinak botere eta kontrol balio nagusiekin bat ez datozen. Sare elektronikoen eremuan, aitzindarien adimena eta eskuzabaltasuna dagoeneko Eldorado ekonomiko berria konkistatzeko estrategia soilek setiatuak eta menderatuak ageri dira.

- Sareen indar dinamiko eta sortzailea (lankidetzeta eta adimen partekatua mailan) ihes egiten utziko dugu azkenean, 50eko urteetan telebistaren agerpenak ekarri zuen ahalmen hura ihes egiten utzi genuen bezala?

KONTINENTEAK

Mundializazio termino generikoak mugimendu bikoitza inplikatu du: alde batetik, informazioaren, diruaren, lehengai eta pertsonen fluxuak areagotzea eta, bestetik, fluxu horiek planeta osora hedatzea. Termino hori, komunikabideek, enpresaburuek eta politika arduradunek askotan erabilia, alabaina, misteriotsua gertatzen da herritarrentzat maiz aski. Kontinente berriak azaltzen ari dira gure aurrean. Kontinente geografiko, ekonomiko, kultural edo demografikoak ez ezik, beste izaera batetako kontinenteak ere badira. Hala, esaterako, nerabezaren kontinenteaz hitz egin dezakegu: munduko nerabeen, urruntasun geografikoa gorabehera, elkarren arteko kultura hurbiltasuna ageriagoa da beren gurasoak lotzen dituen baina. Bere hizkuntza, elikadura, kultura kodeak, erreferentzia sistema komunak dituen biztanleria, baina gurasoenetik urrun daudenak. Klase ertainen kontinentea: ez dago desberdintasun nabarmenik, Shanghai, Paris, Montreal edo Beñçongo klase ertainen artean; horien desosuegia eta galderak termino berberetan adierazten dira. Bazterrearen kontinentea: dirurik ezak edo jakintzarako sarrerak eragindako bazterreza, herritartasunetik bazterreza informazioaz dugu jabetzaren arabera, hau da, mezuak

bidaltzeko eta jasotzeko gaitasunaren arabera.

Eta horrela berdefinituz eta berrantolatuz doaz nozioak eta balioak, aurretiko abisurik gabe. Gure eskoletan, kultura guneean, enpresetan, familietan... Horretaz ez ohartuz gero, ezintasunak joko gaitu.

BALIOEN TRANSMISIOA ETA KOMUNITATEAREN LOTURAK

Loturak. Itxuren arabera, belaunaldien, kulturen, diziplinen arteko loturak hautsi edo ahuldu dira. Zeintzuk dira gurasoek transmititzen dituzten balioak? Zeintzuk herrialdeen artean gertatzen diren trukeak, komertzialak alde batera utzirik? Zeintzuk adituen eta herritarren arteko harremanak?

Ekonomia. Komunitatea ez da merkataritza truke soiletara mugatzen. Elkarrizketa, elkartasun aktiboa, gizarte sormena ere komunitatearen osagaiak dira. «Harremanen ekonomia» hori ez da burtsan kotizatzen. Eta gizartearen esparruan balio horiek, oro har, gutxietsirik daude, eta are guztiz mespretxatuak ere. Tamalgarria da, balio horiek baitira benetako kohesio sozialerako eta basakeriaren aurreko gaitasuna bermatzen duten bakarrak.

Tokikoa. Komunitatea ez da tokikora mugatzen ere. Maiz askotan gure diskurtsoak globala eta tokikoa aurrez jartzera jotzen du, azkenekoari lehentasuna emanez. Alabaina, guk bat egin dezakegu geografikoki oso urrun dagoen norbaitekin eta, alderantziz, solairuko bizilagunengandik oso urrun sentitu gaitzeko.

Kontzientzia. Komunitatea, azkenik, ez da mugatzen pertsonak elkarrekin lotzen dituzten loturetara. Internet komunitatea ez da mugatzen guneen arteko loturetara, eskolako komunitatea haurrak elkarren artean batzen dituzten loturetara mugatzen ez den bezala, ezta auzoko komunitatea bertan bizi diren pertsonetara ere. Hemen garrantzitsua ez da komunitate baten barneko loturen batura, baizik eta lotura horietaz dugun kontzientzia, komunitate aktibo bat osatzeaz dugun ikuspegia. Sareetan, batzuek

buruargitasun horren jabe dira, beste batzuk ez. Berdin gertatzen da bizitza errealean, kalean, eskoletan, familietan. Funtsean, solasa, komunikazioa baino areago, bestearekin arnasketa komunean gaudelako dugun kontzientzia da. Horrek dakartzan beharkizunekin, zeinek arkitecto bihurtzen gaituzten, eta ez subjektu teknologiko hutsak.

Bortxak. Indarkeria handiak gauza bat dira. Beste indarkeria batzuek, ordea, komunitatea hondatzen dute, hain agerikoak ez izanik ere. Hizkuntzaren aurkako bortxa Gizakien aurkako bortxaren aurretik doa. Gure herrialdean asko hitz egiten dugu «eskubideak agortzen zaizkion jendeaz», esamolde arrunta da baina baita harrigarria ere: ez du inolako arazorik planteatzen eta, hala eta guztiz, kontraesan nabarmena eta eramangaitza azaleratzen du diskurtso demokratikoaren baitan. Hizkuntza kontuetan, kapitulazio bakoitza funtsezkoari dagokion baldintzarik gabeko kapitulazioa da. Bortxa instituzionala: erakundeek harrokeria eta desegokikeria sortzeko gaitasun harrigarria dute, itxuraz inor salatu ezin daitekeelarik nork bere koldarkeriak eta uko egiteak kapitalizatzen baititu. Bortxa munduaren alderdi femeninoaren aurka: gure pentsamendu sistema menderatze, aginte eta kontrol balioen gainean eraikia dago. Sareen kulturak, adimena partekatzeko, elkarlanak bestelako ikuspegiak bideratzen dituzte, konplexuagoak, ez hain hutsalak, konprometituagoak komunitate zoriaren ideia jakin batekin.

BEHARREZKO KUTSADURAK

Terminoaren itxurazko bortizkeria ez da neutroa. Hemen kontua ez da orbantze eta kutsatzearen arriskua nabarmentzea, baizik eta, beharrezkoa dena, artifizialki banaturiko erreallitateak elkarren artean berreskuratzea da.

Belaunaldien artean. Komunikazioaren teknologia «berriak» garai batetik bestera igarotzearekin batera gertatzen diren nahasmentuan kokatzen dira. Egoera eta ideien

mugimendu orokor horretan, txarrena izango litzateke adineko jendeak bere burua gainditurik ikustea, beti ulertzen ez dituzten aldaketen hedadura dela eta. Kartak berriro banatzen ari diren une honetan, batzuk bazterrerara uztea eta beste batzuk (gazteenak) neurritz kanpo baloratzeari ekidin beharra dago, transmisioa begiratu behar delako: oroimen, esperientzia, ondare eta idealen transmisioa. Azken horiek, aitortu beharra dago, gogor astindu dituzte mendeko gertakariak. Horrek ez digu galarazi behar zubiak eraikitzea, berriro zentzua ematen baitiote komunitate konplexu eta biziaren ideari, aroz aro eraikitzen dena «gure aurreko erraldoiek», Newtonen esapide ederraren arabera, lorturiko ezagupenak kapitalizatuz.

Lanbideen artean. Adibide batek ideia azaltzeko balioko digu: zine tradizionalako fotografia zuzendariak sekulako kultura zinematografikoaren jabe dira. Jadanik lehiari daude infografiako profesionalekin eta sintesizko irudiak lantzen dituztenekin. Lehenengoen beren kulturarekin eta bitarteko pobreekin lan egiten dute, bigarrenen teknika sofistikuak erabiltzen dituzte, baina aurrekoen beren ezagupenak transmititu ezean, non ikasiko lukete argiaren zentzua?

Arte diziplinen artean. Konbergentzia orokorreko garai honetan, arte esparruen bereizkuntza, ikerketa partikularrak burutzeko bide ematen badu ere, ezin daiteke dogma mailara igo. Arte diziplina bakoitza munduari buruzko galdera global batetik dator eta komunikazioaren teknologiak galdera horren erdigunean daude.

Artearen eta industriaren artean. Balia-bide elektronikoekin lan egiten duen artistak aurrea hartzen die aldaketei; berrikuntza faktore sendoa da, eta telekomunikazioen, multi-mediaren, ikus-entzunezkoaren, informatikaren eta telefoniaren industriak balioetsi lezake hori forma berriak asmatzearren. Kontua ez da fantasia enpresan sartzea helburua izango lukeen hurbiltze bat aldeztzea, baizik eta artista beneratuko aditu gisa kontuan hartzea, «prototipogintza» berritzaileetan parte hartzeko gai izango litzatekeena.

Arteen, giza zientzien, filosofiaren artean. Dagoeneko badirudi ezen ikuspuntu sistematiko bat, hau da, era globalean giza ekintzaren alderdi desberdinak kontuan hartuko litzatekeena, ezinbestekoa dela teknologiek zerikusia duten arazo guztietan. Egintzak bihurtzea besterik ez zaigu gelditzen, prestakuntza bakoitza diziplinen arteko gurutzatze aukera bilakatuz.

Sortzaileen, adituen eta herritarren artean. Ikuspegi beretik, komunikabide elektronikoetan prestatzeko egintzei dagokienez, komenigarria da egintza horietako bakoitza ikertzaileen, adituen eta herritarren artean topaketa zehatzak egiteko aukera bihurtzea, forumak, lekuan bertan egin beharreko ikerketak, lekukotasunak, etab.

Gizabanakoaren eta komunitatearen artean. Identitate eta alteritate kontuek, harremanen ekonomia hedatzeko baldintzek, mitoek eta unibertso sinbolikoen galdua duten lekua berreskuratu behar dute. Horrek benetako harresiak altxatzea ahalbidetuko luke hainbat egitateren aurrean: fetixismoa, obskurantismo kulturala eta teknologikoa, harrokeria teknikoa, ultra-liberalismoa.

